

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
Универзитет у Београду
Факултет политичких наука

НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

РЕФЕРАТ О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. Основни подаци о кандидаткињи и дисертацији

Сања Војводић (1992) је асистенткиња на Факултету политичких наука Универзитета у Београду. Докторске академске студије политикологије – међународне и европске студије, уписала је школске 2018/2019. године. У звање истраживача-приправника бирана је 2019. године, истраживача-сарадника 2022. године, док у садашње звање у јануару 2025. године. Радила је као сарадник-демонстратор на предметима Политички систем Европске уније у школској 2015/16 и 2019/20, и Регионализам у ЕУ у 2015/16, а почевши од школске 2021/22 радила је као сарадница на вежбама из Савремене политичке економије, као и на изборном предмету Теорија игара од 2024/25. Течно говори енглески и има средње познавање немачког језика.

Завршила је смер Међународни односи на основним академским студијама на Факултету политичких наука УБ 2015. године (9,17). На истом факултету похађала је мастер студије – модул Студије САД, где је стекла звање мастер политиколога 2017. године (9,88) одбравивши рад „Политика Сједињених Америчких Држава према рату у Хрватској 1991-1995. године“ код ментора проф. др Ива Висковића. Боравила је као гостујући истраживач на Универзитету Хумболт у Берлину јуна 2018. године и на Универзитету Портукаленсе у Порту, фебруара 2024. године. Завршила је тренинг за квантитативне методе евалуације пројеката на Националном и Каподистриасовом универзитету у Атини у априлу 2024. године, као и за квалитативну евалуацију јавних политика и програма на основу теорије промене, на Техничком универзитету Јилдиз у Истанбулу током јула 2023. године. Била је ангажована као истраживач на пројекту Фонда за науку Републике Србије под називом “Monitoring and Indexing Peace in the Western Balkans – MIND“ од 2022-2025. године. Поред

тога, радила је у Програму Уједињених нација за развој у Србији на различитим позицијама и пројектима током четири године: као стажисткиња на пројекту управљања миграцијама, стручни сарадник за подршку УНДП операцијама, затим локални консултант за подршку и мониторинг дигиталне трансформације Србије и као јуниор експерт за истраживање, анализу и извештавање.

Истраживања и радове излагала је на више међународних и националних конференција од којих се издвајају годишња конференција Удружења за међународне студије (ISA) у Чикагу у 2025. години, као и регионалне секције овог удружења за Централну и Источну Европу (CEISA – ISA) у Риједи 2024. године и традиционална европска конференција евалуатора у Бечу 2024. године (REvaluation). До сада је објавила три чланка у часописима категорија М-24, М-51, М-52, два предлога практичних политика у склопу пројекта Фонда за науку Републике Србије (М-132), и три у целости објављена излагања са научних конференција (М-34). Репрезентативне референце у ужој вези са дисертацијом су:

Vojvodić Sanja, “Framing the climate change debate: a multilevel analysis”, *Review of International Affairs*, Jan-Apr 2023, Vol. 74, Issue 1187, p. 143-163. (М-24): Циљ овог чланка је да се конструишу дилеме које ауторка уочава да се јављају приликом политичког суочавања са климатским променама у поларизованим демократијама. Тврди да свеобухватност климатских промена налаже симултану артикулацију идејног и политичког одговора на три нивоа – појединачном, националном и међународном. Служећи се квалитативном методом политичког уоквирења ауторке Рејчел Ветс у комбинацији са социолошком призмом истраживања парадокса и дилема, представила је комплексност управљања климатским изазовом кроз три дилеме са по две опречне изборне алтернативе. Дилеме ја назвала онтолошко-епистемолошком, економско-еколошком и национално-глобалном. Овај чланак представља сегменте њених прелиминарних закључака истраживања за докторску дисертацију, а указује на значај обједињавања на једном месту теоријских и практичних изазова које климатска дебата отвара како за истраживаче тако и доносиоце одлука.

Vojvodić Sanja, “Uzlet Zelenih na izborima za Evropski parlament 2019. godine”, *Godišnjak FPN*, Specijalno izdanje, 2019, Vol. 13 pp. 129-147. (М-52): Ауторка је у раду испитивала разлоге за историјски политички успех зелених партија на изборима за Европски парламент 2019. године. Пошла је од две опште хипотезе које је анализирала кроз студију случаја Немачке – да је интензивирање расправе о климатским променама током 2018.

године допринело значајној мобилизацији млађих гласача који су претходно били махом апатични, као и да су зелене партије у корелацији са партијама нове деснице. Користила се теоријском аргументацијом аутора Пјера Ињација да су зелене партије и нова десница „два лица истог новчића“, у смислу да радикално десне партије јачају, између осталог, као одговор на пораст зелених питања и политика. Међутим, у раду је изнела тврдњу да се на датим изборима десила обрнута динамика – да су зелене партије оствариле највећи успех у њиховој историји јер су били реакција на значајан пораст нове деснице од парламентарних избора 2014. године.

Одлуком Наставно-научног већа Факултета политичких наука и уз сагласност Универзитета у Београду - Већа научних области правно-економских наука (одлука бр. 61206-1443/2-22 ЈБ), Сањи Војводић одобрена је израда докторске дисертације **„Политизација климатских промена: дебата науке и политике о добу антропоцена и утицају човека на климу”**.

У погледу форме и садржаја, дисертација је урађена у складу са правилима Универзитета у Београду и Факултета политичких наука: А4 формата, фонт Times New Roman, проред 1, маргине 20мм. Дисертација заједно са списком коришћене литературе има укупно 218 страна, рачунајући ту и насловне стране и сажетке на српском и енглеском језику, садржај и списак коришћених скраћеница, биографију кандидаткиње, као и три неопходне изјаве. Основни текст дисертације са списком коришћене литературе има 205 страница.

Сходно Правилнику о академској честитости Факултета политичких наука, дисертација је прошла проверу плагијата преко Универзитетске библиотеке и портала Valtez. Закључено је да је рад урађен у складу са постављеним нормама и принципима академског поштења, те да ни у једном делу не садржи текст који је неправилно преузет из других извора.

Дисертација кандидаткиње Сање Војводић састоји се од увода, пет поглавља и закључка, по следећем редоследу: Увод, прво поглавље: Теоријски и методолошки оквир истраживања: како „ухватити“ климатске промене; друго поглавље: Историјат научног сазнања о климатским променама; треће поглавље: Политизација климатских промена и онтолошко-епистемолошка дилема; четврто поглавље: Политизација климатских промена на нивоу државе: економско-еколошка дилема; пето поглавље: Политизација климатских промена на нивоу међународних односа: национално-глобална дилема; Закључна разматрања.

На крају је приложен списак коришћене литературе који броји 559 библиографских јединица, укључујући монографије, тематске зборнике, научне чланке, званичне документе и изворе са интернета. Поред тога, као саставни део дисертације налази се и кратка биографија ауторке, као и неопходне потписане изјаве о ауторству, о истоветности штампане и електронске верзије докторског рада и изјава о коришћењу.

2. Предмет и циљ дисертације

Предмет истраживања дисертације Сање Војводић су уоквирења (framings) која су људима водиле за разумевање климатских промена, за које ауторка тврди да доводе до друштвено-политички антагонизујућег вишегласја и изражене политизације климатске дебате. Полазећи од загонетке због чега би климатске промене постале спорно политичко питање у тренутку када су недвосмислена научна чињеница, ауторка анализира политичка и научна уоквирења проблематике климатских промена на три нивоа (појединца, државе, међународног друштва) чиме демонстрира слојевиту политичку природу овог специфичног савременог изазова.

Уоквирења дефинише кроз процес изградње и употребе „оквира“ помоћу којих људи различитих класних, политичких, верских, географских, расних, културних, образовних и др. позадина праве смисао или преводе у значење друштвене и политичке феномене, догађаје и процесе, а који би им у супротном били без смисла или значења. У раду проблематизује различита уоквирења и борбу око представљања климатских промена који доводе до ефеката да демократска друштва тешко постижу или одржавају консензус неопходан за политичко суочавање са њима.

Ауторка се фокусира на начине којима једна група људи гради оквире или уоквирује феномен климатских промена који могу бити у потпуности супротстављени уоквирењу друге групе, која нпр. на квалитативно другачији начин разумева њихову форму и суштину. Потоња примена другачијих или супротстављених оквира поспешује разлаз у разумевању политичких приоритета и неопходности предузимања мера. Будући да је централна тема њеног истраживања дебата науке и политике, објашњава да уоквирење климатских промена на нивоу политичке артикулације може да поседује другачију врсту сложености од уоквирења и поимања из угла експерименталних и физичких наука. Објашњава и да уоквирење које превлада повлачи за собом осећај губитка, незадовољство и потребу за даљим одмеравањем снага код оних који исти феномен виде

из сасвим другог угла, или на битно другачији начин. С тим у вези, посебну пажњу усмерава на политичка уоквирења климатских промена за која тврди да су нарочито утицајна у условима неизвесности јер успостављају параметре проблема. Сматра да усмеравају разумевање, а на основу чега црпе легитимитет за предлагање акције или одговора.

Предмету истраживања ауторка приступа из конструктивистичке перспективе с обзиром на то да конструише идеал-типске стране дебате које политизују питање климатских промена, као и њихова уоквирења која потом анализира и систематизује. Будући да одговор на истраживачко питање изискује методолошки подухват који прави синтезу између наочиглед сепаратисаних нивоа анализе (ниво појединаца, група у једној држави и ниво међународних односа), ауторка комбинује две сродне конструктивистичке теорије, односно уоквирење и Енглеску школу међународних односа. А користи се различитим квалитативним методама истраживања у политичким наукама као што су генерализација, анализа садржаја доступних материјала и анализа дискурса.

Предмет истраживања позиционира на раскршћу политичке економије, политичке теорије и међународних односа, при чему настоји да увезује закључке природних и друштвених наука. Временски оквир рада шире је постављен у контексту политизовања идеје о антропоцену крајем 20. и почетком 21. века, док уже одређен избијањем тзв. „Клајметгејт“ афере у САД 2009. године до избијања пандемије корона вируса 2020. године. Просторно је фокусиран на изборне демократије у којима су ставови политичких лидера и научника о дебати о климатским променама имали значаја по политике које ће се водити као и по исход избора и освајање власти. Ауторка прати политизацију климатских промена у САД, Бразилу, Аустралији и појединим државама чланицама ЕУ попут Немачке, Француске и Мађарске у којима су климатске промене биле контроверзно питање на изборима у описаном временском периоду.

Циљеви дисертације могу да се поделе на научне и друштвене. За научне циљеве, ауторка узима одређивање концептуалних хоризоната климатске дебате и да класификује кроз дилеме њена различита уоквирења. Да би испунила први научни циљ – ауторка предочава и објашњава око којих тема и питања у контексту климатске дебате се јавља „концептуална контроверза“ и који актери је обликују и на који начин. За потребе другог научног циља – ауторка конструише три велике групе дилема које аналитички одговарају трима нивоима истраживања које предузима: онтолошко-

епистемолошка дилема, економско-еколошка, национално-глобална. Дилеме дефинише као идеал-типски приказ сврставања појединаца, група и држава у односу на антагонизујуће алтернативе које се јављају у климатској дебати. Кроз њих класификује процесе којима појединци, научници и политичари граде различите оквири око исте појаве, што утиче на различито разумевање суштине, што резултује у одабиру међусобно некомпатибилних политичких опција. Услед тога је амбиција рада да се понуди интегрални теоријско-методолошки одговор на проблем политизације климатских промена.

Друштвени циљ рада је да понуди разумевање на нивоу појединца, државе и међународних односа због чега се у условима научног консензуса по питању узрока и последица климатских промена, јавља изразито антагонизујуће друштвено-политичко вишегласје за које ауторка тврди да доприноси друштвеној поларизацији и спотиче напоре ка заједничком делању.

3. Основне хипотезе од којих се пошло у истраживању

Кандидаткиња износи у дисертацији једну општу хипотезу да се друштвено-политичко антагонизујуће вишегласје и наглашена политизација климатских промена у демократским друштвима у 21. веку успостављају услед уоквирења овог питања у три различита контекста који истовремено задиру у важна политичка поља: индивидуалног одлучивања, расподеле ресурса и односа међу државама.

Основну хипотезу испитује кроз пет посебних. Прво, да је уоквирење друштвене стварности на нивоу политичке артикулације другачије врсте сложености од уоквирења и поимања стварности из угла експерименталних и физичких наука које су осветлиле проблем климатских промена. Друго, да што је проблематика климатских промена присутнија и добија значај у јавном дискурсу, она се све више политизује и излази из оквира науке и артикулише се мимо науке, чак и против ње. Услед тога се политизација све више одвија ка крајњим учесницима климатске дебате, односно научницима и политичким лидерима нове деснице. Треће, да су на нивоу појединца различита уоквирења климатских промена која доприносе друштвено-политички антагонизујућем вишегласју довела до онтолошко-епистемолошке дилеме. У дилеми се обједињују, са једне стране, актери који сматрају да је на делу промена геолошког интервала у антропоцен и са њим повезане климатске промене, док са друге – актери који оспоравају

чињеницу глобалног загревања, било у целости или у делу да је оно проузроковано људским деловањем. Четврто, да се доминантан облик уоквирења климатских промена унутар политичког поља појединачних држава односи на расподелу ресурса. У овој економско-еколошкој дилеми сажима се тензичан однос између уоквирења појединих политичких лидера према којима је привредни раст императив и у супротности са исувише скупим климатским мерама, и уоквирење међународних организација, активистичких удружења и истакнутих појединаца који сматрају да ове политике нису супротстављене, те да је улагање у климу исплативо јер доприноси економском расту нове генерације. Пето, да два тешко решива проблема светске политике, који утичу на политизацију климатских промена на међународном нивоу, формирају национално-глобалну дилему. Први проблем тиче се премошћавања асиметричних почетних позиција глобалног Севера и Југа, који узрокује расправе о дистрибуцији одговорности за климатске промене услед неуједначеног економског развоја и историзације односа. Други проблем односи се на начин склапања и природу међународноправних договора, попут Париског споразума, који води у анархичне међународне односе у погледу поштовања преузетих климатских обавеза.

4. Кратак опис садржаја дисертације

Дисертација се састоји од седам целина. Осим увода и закључка, дисертација обухвата пет поглавља.

Прво поглавље тиче се теоријско-методолошке сложености да се климатске промене концептуализују и операционализују. Ауторка објашњава да услед тога, научници, политичари, лаици, организације, приступају њиховом различитом уоквирењу. Затим образлаже шта подразумева под уоквирењем и прави преглед литературе како се оно до сада дефинисало и употребљавало. Након тога представља вишеслојни концепт политизације и пропратно поимање политике, као операционално одређење предмета истраживања. Појашњава разлоге због којих је политизација пригодна за испуњење другог научног циља доктората, односно да се уоче и класификују различита па и међусобно супротстављајућа уоквирења климатских промена кроз дилеме. Напоследку сумира методолошки оквир који обједињује уоквирење, политизацију и Енглеску школу међународних односа и прецизира временско и просторно одређење истраживања.

У другом поглављу представља историјат научног сазнања од 1960их година до почетка 21. века у којем су климатске промене прешле путању од загонетног физичког феномена којим се бави мали број научника до политичог питања које поларизује демократска друштва. Овај део рада појашњава научни контекст у коме су нова сазнања била условљена конструисањем све захтевнијих компјутерских модела и комуницирањем у оквирима уских истраживачких ниша, што је првобитно отежавало интегрално објашњење климатских промена. Потоња институционализација принципа да се научни закључци из различитих дисциплина систематизују и дисеминују кроз Међувладин панел о климатским променама најавила је почетак научно-политичке сарадње и дијалога с краја 1980их и почетка 1990их година. Задатак је овог историјског поглавља да покаже тежину успостављања и одржавања политичке вољности да се делује против климатских промена, насупрот релативно лаким покушаја дискредитовања или скрајњивања њиховог значаја. На крају поглавља, ауторка анализира период нарушавања научно-политичког дијалога током прве деценије 21. века, што је поступно довело до антагонизујућег вишегласја у разумевању климатских промена.

У трећем поглављу кандидаткиња фокусира пажњу на контекст наглашене политизације након „Climategate“ афере у САД. То је период када се јасније уочавају различита онтолошка и епистемолошка полазишта која производе различита онтолошка и епистемолошка уоквирења по питању климатских промена. Због тенденције појединаца (лаика, политичара, научника) да размишљају, јавно заговарају и делују у зависности од различитих почетних позиција, у овом делу рада уводи се и објашњава концепт дилеме, након чега се именује и описује прва која формира антагонизујуће вишегласје, а то је онтолошко-епистемолошка дилема.

Четврто поглавље се временски и проблемски надовезује на претходно с тим да се политизација климатских промена сагледава са нивоа држава у којима су ставови политичких лидера и научника о климатским променама имали значаја не само на политике које ће се водити него и на исход демократских избора. Задатак овог поглавља је да представи на националном нивоу често редукован избор између економије и екологије, који ауторка обухвата збирним концептом економско-еколошке дилеме. Стим у вези, прво представља политичко уоквирење које адресирање климатских промена супротставља остваривању привредног раста, што је продубило антагонизујуће вишегласје у време најизраженијих ефеката климатских промена. Такво уоквирење било

је снажно концептуално присутно у политичкој клими САД, појединих држава ЕУ, Бразилу и Аустралији у другој деценији 21. века. Потом образлаже алтернативу у којој економија и екологија теоријски нису супротстављене и која преовладава у уоквирењима међународних организација које имају саветодавну улогу националним државама, а што скупа увећава вишегласје које карактерише климатску дебату.

У петом поглављу се антагонизујуће вишегласје са нивоа појединаца и појединачних држава акумулира и преноси на односе великог броја држава, светски познатих и утицајних појединаца и организација, односно у међународно друштво, да би се потом улило у проблематику почетних позиција тзв. глобалног „Севера“ и „Југа“ у контексту заједничког, глобалног одговора на климатске промене. Кандидаткиња тиме, у последњем поглављу, конструише национално-глобалну дилему коју уочава услед тензичности деловања по питању климатских промена на раскрсници државних и планетарних интереса. За разумевање последица ове тензичности користи сазнања Енглеске школе међународних односа у расправи око тога да ли проблематизација и деловање по овом питању постају примарна институција међународних односа. Циљ је петог поглавља да увеже дубоку историју која је креирала високо-неједнаке позиције држава у климатској дебати са актуелним расправама о адресирању климатских промена у процесу енергетске транзиције, а са намером разумевања антагонизујућег вишегласја на међународном нивоу које повратно обликује динамике на нивоу држава и појединаца.

У закључним разматрањима кандидаткиња је изнела збирне налазе истраживања и нагласила значај да се у истраживањима климатских промена стреми мултидисциплинарности. Верификовала је општу, посебне и појединачне хипотезе од којих је пошла у овом истраживању.

5. Остварени резултати и научни допринос дисертације

Докторска дисертација кандидаткиње Сање Војводић јесте оригинални научни рад који прожима готово све области политичке науке и из мултидисциплинарног угла поткрепљује закључке истраживања. Тема којом се кандидаткиња бави је у фокусу научних истраживања и јавних расправа како у друштвеним и хуманистичким, тако и природним наукама. Проблем политизације климатских промена залази у један од најстаријих и најконтроверзнијих сукоба у историји европске културе, то је сукоб науке и политике. Овај сукоб се данас одвија у другачијем окружењу и са другачијим темама и параметрима. Климатске промене, заједно са неким другим научним сазнањима, су у

центру овог сукоба јер имају далекосеже економске и политичке последице. Теоријско редефинисање и уоквиравање овог сукоба може значајно допринети другачијем сагледавању проблема и отворити нове путеве за решавање проблема. Због тога је допринос овог рада вишеструк:

1. Рад креће од најновијих мултидисциплинарних увида о размерама проблема и стању расправе о проблему климатских промена и њихове политизације. Ово је веома важно јер је литература о проблему климатских промена и начинима бављења овим проблемом готово непрегледна и креће се у најразличитијим областима. Кандидаткиња је успешно у рад укључила аргументацију из политичке теорије, политичке економије, међународних односа и физике.
2. Кандидаткиња кроз анализу политизације проблема климатских промена на различитим нивоима истраживања нуди концептуални оквир за даље истраживање једног конкретног примера у коме се испољава један од најтежих и најстаријих проблема у друштвеним и хуманистичким наукама, то је однос политике и науке, односно знања и моћи. Сања Војводић користи конструктивистички приступ како би концептуализовала нови теоријско-методолошки оквир бављења овим проблемом. Она тај оквир тематизује кроз три дилеме које се тичу онтолошко-епистемолошких питања, економско-еколошких избора и проблема глобалне неједнакости.
3. Кандидаткиња даје вредне увиде на сва три нивоа анализе који се тичу концептуализације проблема политизације климатских промена. Она их конструише као дилеме који произилазе из три различита аспекта бављења питањима везаним за последице климатских промена. Онтолошко-епистемолошка дилема бави се обликовањем разумевања климатских промена полазећи од чињенице да постоји научни консензус о постојању климатских промена и прихватања и оспоравања овог разумевања кроз индивидуалне перспективе и изборе. Економско еколошка дилема тематизује изборе на нивоу државе који се баве у светлу ове дебате кроз политичке перспективе актера и процене економских последица и трошкова санирања, као и кроз судар управљачких принципа капитализма и комунизма. Дилема која се тиче односа национално-глобално тиче се распона деловања имајући у виду глобални карактер проблема и националне интересе и сувереност појединих држава.
4. Рад садржи и вредну емпиријску димензију садржану кроз анализу посебних

случајева политизације која се тичу различитих питања. Фокус је на расправама које су вођене у у САД, Бразилу, појединим државама ЕУ и Аустралији. Поред тога, у трећој дилеми истражују се различити аспекти и расправе у погледу поделе на глобални југ и глобални север.

5. Највреднији допринос дисертације јесте указивање на потребу да се питање политизације климатских промена теоријско методолошки концептуализује кроз ове три дилеме чиме се отвара поље за нова научна истраживања и даљу разраду ове теме. Оваква концептуализација јесте плодан основ за оваква истраживања које, поред тога може значајно допринети бољем разумевању дубине проблема и проналажењу решења.

6. Закључак

Комисија за преглед и оцену докторске дисертације истиче да је докторска дисертација Сање Војводић „Политизација климатских промена: дебата науке и политике о добу антропоцена и утицају човека на климу” урађена у складу са прихваћеном пријавом и као таква представља оригинално научно дело. Дисертација испуњава методолошке стандарде и аргументацију који се захтевају од научног рада овог обима. Докторска дисертација је урађена у складу са усвојеним пројектом и одобрењем Наставно–научног већа Факултета политичких наука. Методолошки оквир истраживања је прецизно формулисан, коришћена је релевантна и обимна научна литература и обимна емпиријска грађа. Докторска дисертација је написана јасним стилем и аргументација је прецизно и прегледно изложена. Посебну димензију овом раду даје то што кандидаткиња има значајно професионално искуство у бављењу проблемом кретања миграната и што је упозната како са нормативним оквирима, тако и са праксом спровођења одређених политика.

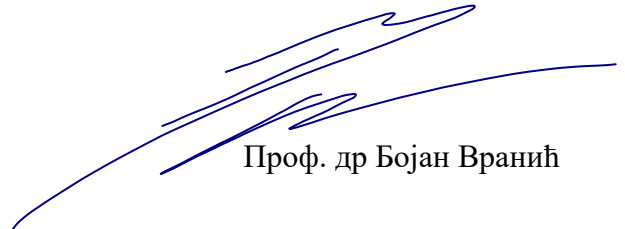
Докторска дисертација Сање Војводић је значајан допринос корпусу научних радова на ову тему како у Србији тако и у међународним оквирима. Дисертација доприноси развоју овог поља истраживања мултидисциплинарношћу приступа и увођењем новог теоријско-епистемолошког приступа који нам омогућава да на другачији начин сагледамо проблеме и могућа решења. На овај начин се даје нова димензија расправама о проблему који све више оптерећује све државе и свет у целини. Политизација овог проблема кроз изборне политике, каква је присутна у многим државама, води само до даље радикализације и нестабилности, не до решења. На основу

претходно изнетих оцена Комисија предлаже Наставно-научном већу Факултета политичких наука да прихвати Реферат, формира комисију за одбрану у истом саставу и одобри одбрану докторске дисертације под називом „Политизација климатских промена: дебата науке и политике о добу антропоцена и утицају човека на климу” кандидаткиње Сање Војводић, и проследи дисертацију, Реферат и своју Одлуку у даљу процедуру Већу научних области правно-економских наука Универзитета у Београду.

Комисија

Проф. др Ђорђе Павићевић

Проф. др Бојан Вранић

Проф. др Владимир Ђурђевић

У Београду,
17.12.2025. године